

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta textilní

Doplňky k oděvu inspirované lidovým krojem

Bakalářská práce

Studijní program: B3107 – Textil

Studijní obor: 3107R006 – Textilní a oděvní návrhářství

Autor práce: **Lucie Loučková**

Vedoucí práce: MgA. Marcela Steffanová

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

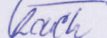
Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 12.5.2016

Podpis:

Poděkování:

Především bych ráda poděkovala vedoucí mé práce MgA. Marcele Steffanové, která mě po celou dobu vedla správným směrem, dávala cenné rady a podporovala mé nápady. Dále bych také chtěla poděkovat doc. M. A. Ludmile Šikolové za rady a nápady. V neposlední řadě bych ráda poděkovala všem, kteří přispěli svými cennými radami a podporovali mě.

ANOTACE

Bakalářská práce se v teoretické části zabývá průzkumem lidového kroje, jeho historickým vývojem a typickými znaky pro různá území v Republice. Dále částmi pro kroj typické, které byly inspirací pro další tvorbu, stěžejním prvkem je zde krajka a límce. V části praktické vzniká set doplňků k oděvu inspirovaných dominantními prvky v lidovém oděvu našeho území. Práce pouze čerpá inspiraci z tohoto odvětví a nesnaží se kopírovat detaily. Užitý materiál má poukazovat na moderní dobu, kdy je člověk obklopen ze všech stran výrobky z plastu.

ANOTACION

The theoretical part of this thesis focuses to folk costumes - its evolving over time and typical characteristics for different territories of the Republic. Next part explains typical parts of costume, that served as inspiration for its next formation, especially lace and collar, which are key elements of my work. In practical part, set of garment accessories inspired by folk costumes' dominant elements of our territory is made. Work is only inspired by this branch therefore it does not takes over the original assignment in all details. Used material refers to modern time, where man is surrounded on all sides by plastic products.

KLÍČOVÁ SLOVA

folklor, lidový kroj, krajka, okružní, límec, regionální dělení, laminace, plast

KEY WORDS

folklore, folk costume, lace, ruff, collar, regional distincion, lamination, plastic

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. FOLKLOR.....	8
1.1 LIDOVÝ KROJ	8
1.1.1 HISTORIE	8
1.1.2 OVLIVŇOVÁNÍ	10
1.1.3 SKLADBA.....	11
1.1.4 KROJ V REGIONECH	11
1.1.5 ZDOBNOST	15
1.1.6 OKRUŽÍ	16
1.1.7 KRAJKA.....	16
1.1.7.1 KRAJKA JAKO MÓDNÍ DOPLŇEK	18
1.1.7.2 VAMBERECKÁ KRAJKA.....	19
1.1.7.3 SEDLICKÁ KRAJKA.....	19
1.1.7.4 KRAJKÁŘKY	20
2. NÁVRHY NA VYBRANÉ TÉMA.....	22
2.1 INSPIRACE.....	22
3. ZKOUŠKY MATERIÁLŮ A POUŽITÉ TECHNOLOGIE	24
3.1 LAMINOVÁNÍ	24
3.1.1 LAMINÁTORY.....	25
3.1.2 FOLIE	25
3.1.2.1 SLOŽENÍ FOLIÍ.....	26
3.1.3 LAMINACE	27
3.2 PLAST V BIŽUTERII.....	29
4. VLASTNÍ REALIZACE	30
4.1 POSTUP VÝROBY	30
4.2 POPIS JEDNOTLIVÝCH DOPLŇKŮ.....	31
ZÁVĚR.....	33
5. POUŽITÉ ZDROJE.....	34
6. PŘÍLOHY	36
6.1 PŘÍLOHY K TEXTU	36
6.2 NÁVRHY A ZKOUŠKY MATERIÁLŮ	39
6.3 FOTODOKUMENTACE	40

ÚVOD

Toto téma jsem zvolila z důvodu upadajících tradic v Čechách. Ve své práci bych se ráda inspirovala lidovým krojem, jehož tradice postupně mizí a v nynější době se drží především na Moravě.

Chtěla bych ve své práci využít jiných materiálů, než které jsou pro kroj tradiční – látka, kůže. Tyto materiály by měly zajišťovat jisté omezení v pohybu.

Každému se při slovním spojení lidový kroj asi vybaví radost, hody, tanec, pestré barvy. Při pročítání knih a sledování různých dokumentů jsem si povšimla dalšího jevu, který si mnozí z nás neuvědomují – jedná se o nepohodlí a značné omezení pohybu, týká se to především kroje pro ženy. Ten postupem času prošel mnohými změnami, větší zdobnost, vrstvení sukni, zvedání límců a škrobení mnohých částí krojů. Tyto poznatky bych ráda znázornila ve svých doplňcích k oděvu. Ovlivněn je především pohyb nejen při tanci, kdy ženy v širokých sukni nesou ruce složené vpředu, při zvednutí rukou je obličej zasažen mohutnými rukávy. Nabírané a zvednuté límce omezují ve výhledu a volnému pohybu hlavy. Boty mnohdy určovaly styl chůze. Je velký rozdíl při pohybu v upnuté šněrovačce anebo v poddajném živůtku.

1. FOLKLOR

Toto slovo bylo poprvé použito v britském časopise roku 1846, autorem Williamem Thomsem. Pojem je složen ze dvou slov znamenajících lid a tradice (folk, lore). [10]

Folklor označuje jisté projevy lidové kultury, které se zachovávají na určitém území po předchozích generacích. Jedná se především o vyprávění, hádanky, pořekadla, písničky, zvyky, tance nebo lidová řemesla. Jednou ze součástí tohoto obsáhlého tématu je i lidový kroj. [9]

Všechny folklorní žánry jsou propojeny několika charakteristickými rysy. Prvním a nejdůležitějším znakem folklorní tvorby je fakt, že se jedná o kolektivní jev, jehož nositelem je lid – většinou sociálně nižší vrstvy z venkova, které nejsou tolik ovlivněné vysokou kulturou. Každá část je do jisté míry individuální, protože má svého autora i interprety, kteří vše doplňují a tím všemu dodávají jistou originalitu. Postupem času autor přechází do anonymity a jeho dílo se stává výtvozem kolektivním, což je pro folklor typické. Dalším typickým znakem je ústnost a prvky jsou předávány a tradovány z generace na generaci. Slohovost nejvíce odlišuje lidovou tvorbu od té umělecké, v lidové kultuře se totiž objevují vedle sebe různé styly, aniž by jeden vylučoval druhý. [9][10]

V dnešní době je folklor šířen pomocí televize či internetu. Nalezneme jej například ve verších, památnících, vojenských zápiscích, nápisech na zdech nebo v přílohách přeposílaných emailů.[9]

1.1 LIDOVÝ KROJ

Kroj je lidový oděv charakteristický pro určitý kraj či oblast. Nese v sobě dlouholetou tradici a předává se po mnoho generací. Nelze přesně vymezit určitý kroj pro dané území, mnohdy jsou odlišnosti nejen mezi oblastmi, ale i obcemi. Často nacházíme rozdíly i v jedné obci, což bývalo způsobeno postavením ve společnosti anebo rozdílnými řemeslníky. [11] [12]

1.1.1 HISTORIE

Čím více se vracíme v čase zpět, tím méně nacházíme zmínek. Období mezi 15. a 16. stoletím přináší poznatky o odívání lidu a to především o jeho zdobnosti. Lidový oděv se pozvolna v průběhu staletí proměňoval. Až kolem 2. poloviny 18. století je kroji věnována pozornost a objevuje se i v malířských dílech. Věnoval se jim ve svých

pracích například Josef Mánes, Joža Úprka nebo Aleš Černý, kteří zachytili původní kroje a atmosféru dané chvíle. V 19.století vznikají první muzea, která se věnují především slavnostním krojům. [1] [4] [13]

Lidový oděv byl ovlivněn dobou a styly, kterými prošel, ale stále si zachovává něco „starého“. Z každého stylu byl převzat jen určitý prvek, ať už se jednalo o střih, část oděvu anebo jenom zdobný prvek. Postupně se užívají nové tvary a komplikují se střihy. Český kroj se více zabývá siluetou ženského těla a střihy jsou tomu uzpůsobovány. [3][12]

Postupem času se vyvíjela nejen výšivka či barevnost, ale i tvar a kroje dostávaly různé délky a šíře. Největší změna přišla pod vlivem renesance, kdy byla přijata forma děleného šatu – oddělená sukně. Oblečení se dále sestavuje z jednotlivých součástí, které se pak mají možnost vyvíjet odděleně, čehož je velmi využíváno. Výrazným motivem je vrstvení šatů, starší kusy se neodkládají, ale zůstávají vespod a překrývají se novějšími. Především díky tomu získává kroj na objemu a mnohdy se zdá, že se v něm postava ztrácí. [1] [3][4]

Kroj odráží především životní podmínky a prostředí, ve kterém se nachází. V různých oblastech se velmi liší a to především z důvodu, že lidé nemohli cestovat a tím pádem kopírovat jiné vzory. Bohatší kraje, na rozdíl od chudších, měly i bohatší kroje. Byly utkány z kvalitnější látky, složené z více sukní a ozdob a bohatě vyšívány. Značné rozdíly se také týkaly krojů horských a oděvů v nížinách. Horské byly zhotoveny z ovčí či jiné kožešiny s minimem zdobnosti. [1] [3] [12]

Ke konci 18. století jsou záznamy o lidovém oděvu díky popisům vyslychaných ze soudní síně. Roku 1791 při korunovaci Leopolda II. jsou do Prahy pozvány lidové soubory s přehlídkou dobového oděvu na venkově, díky čemuž vznikají i první malířské studie krojů. Při korunovaci Ferdinanda V. byla uspořádána velkolepá oslava za účasti lidu ustrojeného ve svátečních krojích z celého území. Kolem poloviny 19. století si připomínáme vlnu národního obrození. Jednalo se především o touhu vzniku dalšího znaku národa. Po 2. polovině 19. století, kdy povolna dochází k odkládání krojů, vznikají různé sbírky těchto oděvů díky momentální snadné dostupnosti. V 1880 vzniká první pražská výstava, která obsahuje více jak 1300 kusů. Později byly pořádány i výstavy v přírodě a roubenkách, kdy tyto oděvy byly na figurínách zasazeny do typického prostředí a života na venkově. Hlavní myšlenkou bylo dostat kroj do

podvědomí lidí, z venkova do měst a znovu ho oživit. Roku 1925 v Rožnově pod Radhoštěm byl masový vznik těchto oděvů, který měl u lidí veliký úspěch, avšak způsobil, že kroje byly ze stejného materiálu a od jednoho výrobce, čímž zde byla potlačena originalita, která byla dříve díky více řemeslníkům a rozdílnému majetkovému postavení. [1] [3][4] [12] [13]

Do 1. světové války se v tradičním lidovém oděvu ve srovnání skoncem 19. století mnoho nezměnilo. Rozvoj průmyslu a větší pracovní možnosti ve městech, v továrnách, nebo na železničních drahách zapříčinil, že muži odmítali pro tuto práci nosit krojové oblečení a to z důvodu značného nepohodlí a nepraktičnosti, avšak se k němu vraceli alespoň ve sváteční dny. Ženy ho začaly odkládat o něco později. Nejdéle se udržují krojové svatby, ale v průběhu 50. let jich ubývá. V oblasti Chodska zůstal kroj nošen nejdéle a jeho pozůstatky zaznamenáváme dodnes. Ale i v dnešní době lze především sváteční oděv spatřit hlavně v oblasti Moravy při hodech a masopustech.[1] [4]

1.1.2 OVLIVŇOVÁNÍ

Jak již bylo řečeno, oděv byl ovlivňován probíhajícími trendy a slohy a z každého byla přejata nějaká část, ať už se jednalo o střih nebo zdobení. Asi nejvíce do vývoje zasáhla doba renesance. Ta přinesla oddělení sukně od živůtku, vrapování na sukních, které bylo později rozšířeno i do vrchních částí oděvu a to především do rukávů. [2] [4]

Vliv orientu můžeme zaznamenat v části zvané šuba (župan). Jedná se o plášť podšitý kožešinou. Zmínky pochází již z 15. století z okolních zemí, které obchodovaly s drahými látkami s Byzancí a Orientem. Stříhy se různily, u nás převládaly přilehlé k tělu a od pasu se rozšiřující. Typické pro tento oděv je lemování jinou kožešinou, než z které je zhotoven zbytek. Nebyla zde dána jednotná barva, ale nejčastěji se objevuje v červené modré a fialové.[4]

Baroko zasahuje do ženské obuvi. Vznikají boty z černého semiše nebo červené látky s jazykem podvázaným stuhou. Přinesl i kabáty s rozparkem vzadu a od pasu se rozšiřující se zapínáním na petlice anebo převázáním v pase. [4]

Rozvoj technik na přelomu 19. a 20. století přinesl do kroje rozmanitost. Díky průniku nových textilií, které nebyly zhotoveny jenom ze lnu a konopí. Barevné tisky na látku především s motivy nejrůznějších květin. Modře a červeně pruhované látky, červené šátky, které se staly velikým hitem nebo i kožená obuv. [3] [4]

Pronikání nových prvků nebylo vždy snadné. V každé vsi byla zodpovědná osoba kontrolující a radící ostatním, co musí udělat pro to, aby jejich kroj splňoval požadavky pro tradici. Bylo těžké prosadit něco nového, většinou se od toho odrazovalo. Občas se ale našel někdo odvážný, kdo si vzal nový kousek oděvu zprvu jen k práci na poli. Takto se na Chodsku ujaly jupky a o generaci později je nosily všechny ženy.[3] [4]

1.1.3 SKLADBA

Není snadné jednoznačně určit skladbu každého kroje, avšak jsou typické prvky, které lze nalézt na každém území.

Pracovní oděv byl zhotovován ze lněného a konopného plátna. Byl jednoduchý a měl sloužit spíše účelně než danou osobu zdobit. Dřeváky nebo kožené stěvícce sloužily jako vhodná pracovní obuv. Zástěry byly nezbytnou součástí pracovního oděvu, díky nimž bylo po ruce vždy vše potřebné k práci na poli. [1] [4]

U svátečního oděvu velikou roli hrál materiál. I zde je více variant. Jednodušší pro venkovské slavnosti a k muzice. Složitější pro nedělní bohoslužby či masopusty. [4]

Obřadní oděv se skládá ze svátečního doplněného o další součásti, které se mnohdy dědily po generace. Při svatbě měla na hlavě posazenou velikou korunu tvořenou květy a korálky. Ženicha zdobily květy na klobouku a klopě nebo péra. Smuteční barva byla bílá, černá byla přijata až ke konci 19. století. [1] [4]

Dětské kroje se od školního věku velmi podobaly krojům dospělých. Byly však ušité z levnějších materiálů a neobsahovaly tolik zdobných prvků. Nemluvňata byla oblečena pouze v dlouhé košili s rozparkem vzadu a malým krejzlem u krku. Přibližně do tří let se oděv chlapců a dívek nelišil a skládal se z dlouhé košile a čepečku, zvaném karkulka, zdobeném tenkými pásky krajky. Ke svátečním událostem byly nošeny šaty s květinovým motivem. Později chlapci nosí kalhoty a košili. Většinu času děti trávily na bosu a mnohdy i v zimě. [1] [4]

1.1.4 KROJ V REGIONECH

Tato kapitola čerpala ze zdrojů [1] a [16], rozložení regionů je zobrazeno na obr. 1.

JIŽNÍ ČECHY

V tomto území bylo vše soustředěno k zemědělství a práci v krajině jako například rybníkářství a chov ovcí.

Blata– Zdejší kroje jsou velmi zdobné, hlavním prvkem je zde pestrá výšivka. Ta je dominantní nejen na ženském ale i mužském kroji, hlavním motivem byla růže a poupata. Originalitu nacházíme ve vázání úboru hlavy, který jinde na našem území nenalezneme. Tato rozměrná plena s množstvím výšivek je lemována krajkou. Dívčí oděv obsahuje krajkový krejzl a zbytek bývá dozdoben i kovovou krajkou. Mužská košile je doplněna krajkou u krku a výšivkou. Díky rybářství se objevuje nový zdobný prvek, tím jsou šupiny, z kterých se tvoří květy.

Doudlebsko –Tím, že se jedná o horskou oblast, kroje spíše plní účelovou formu než estetickou. Rukávy jsou nabírané a u krku je našasená krajka. U pánského oděvu zaujme široký pás s výšivkou a monogramem či jménem, tyto pásy měly i praktickou stránku při cestách, kdy si do nich muži schovávali peníze za zboží.

Táborsko (Kozácko) –Bílá výšivka na sukních a zástěrách působila tak, že se plátno jevílo jako krajka. Krajka se objevovala i na punčochách.

Prácheňsko – Nelze zde určit jeden typ kroje. Ženské sukně nejsou lemované krajkou, ale stuhami. Těmi jsou převázané i rukávy, zdobí se jimi i obuv. V tomto kroji se často objevuje vrapování nejen u použitých pláten, ale i krajek a stuh. Některá díla Mikoláše Aleše zobrazují zdejší okolí a oděv.

ZÁPADNÍ ČECHY

Chodsko – Horská oblast, kde se nosily dlouhé kabáty a kalhoty ke kolenům. Kožený pás nosí ženy jako prvek zvýrazňující jejich pas. Nabírané a silně škrobené rukávy dosahují obrovských rozměrů sahajících až k tvářím. U mužů si můžeme povšimnout, že mají v ruce dlouhou hůl se sekyrou. Tomuto prostředí se věnovala ve svých sbírkách Božena Němcová.

Plzeňsko –Sukně se postupem času vrstvily, díky čemuž kroj nabýval na objemu, v jeden čas bylo navrstveno až 20 sukní. Dominantní je čepec s holubicí, která dosahuje velikých rozměrů. Zdobnost je zde decentní.

Plassko – Celý kroj je zdoben propracovanou výšivkou. Krajkou jsou obšité celé čepce sahající až k uším.

Chotěšov – Zvláštní jsou zde skládané vlněné sukně černé barvy, které mají na okraji protažený provaz držící zvonovitý tvar. Plena je zdobena krajkou ve dvou vrstvách.

Chebsko – Celý kroj se nese v duchu tmavých barev a i svatební oděv má černou barvu. Nejen ženy ale i muži nosí množství stříbrných šperků a doplňků k oděvu.

STŘEDNÍ ČECHY

Silně ovlivněno módou probíhajících stylů, především díky rozvoji průmyslu.

okolí Prahy – V této oblasti dochází k brzkému odkládání kroje díky rozvoji průmyslu. Sukně jsou vrstvené, využívá se růžové barvy v kombinaci s bílou výšivkou. Krajku nalezneme u krku a lemu rukávů a na punčochách. Často je využíváno zlaté a stříbrné barvy nejen na krajce a výšivce, ale i na celých kusech oděvu.

Mělnicko – Lemování zlatou krajkou a dekorace zlatou výšivkou.

Mladoboleslavsko – Převažuje zde bílá barva opět dozdobena zlatou nebo zelenou výšivkou. U košil se neobjevuje krejzl. Hlavním materiálem pro tvorbu doplňků jsou přírodní granáty.

SEVEROVÝCHODNÍ ČECHY

Podkrkonoší – Bílý podklad s jednoduchou výšivkou a speciální uzlíkovou výšivkou a naškrobený čepec s vpředu skládanou krajkou jsou typické pro tuto oblast. Granáty využívány nejen ve šperku, ale i ve výšivce.

VÝCHODNÍ ČECHY

Litomyšlsko – Snaha o zkrácení horní partie těla a tím pádem jsou živůtky opravdu velmi krátké. Velké množství nabírané krajky kolem krku a na rukávech. Dochováno je lemování šitou krajkou. Muži nosí rezavé kalhoty, vyšíváný pás, nabíranou bílou košili a krátkou vestu nad pas s vysokým límcem. Kabát bývá na rukávech a po obvodu lemován liščí kožešinou.

okolí Poličky – Převažuje modro-bílá kombinace s květinovým motivem, ty jsou však umístěny do váz, což jinde nenajdeme. V Chrastavicích se objevuje i motiv ptáků. Košile je dekorována síťovanou nabíranou krajkou.

HORÁCKO

Humpolecko a Jihlavsko – Tkaní barevnou vlnou do geometrických tvarů. Zdobí se pomocí barevné vlny, flitrů a korálků. Kožichy jsou z beraní kůže s výšivkou na zádech.

Havlíčkobrodsko je dominantní černou širokou krajkou a bílou výšivkou na sukni. Na Jihlavsku jsou unikátní vysoké čepce s kovovou paličkovanou krajkou. Horácku se ve svých dílech věnoval Josef Mánes.

STŘEDNÍ MORAVA

Haná – Zpočátku svého vývoje byly zdejší kroje jednoduššího rázu. U ženského kroje byly dlouhé sukně zdůrazňující pas, košile s nabíranými rukávy a krejzl, který je oddělený a tvořený z několika metrů plátna s krajkou. I zde je zdobení zlatou a stříbrnou krajkou a jemnou výšivkou. Díky jemným pravidelným skladům na rukávech, sukních a kabátech kroj získává na objemu a eleganci. Mužský kabát sahá až k zemi a má skládaný límec položený na ramenou. I zde čerpal motivy do své tvorby Josef Mánes.

SEVEROVÝCHODNÍ MORAVA

Zde se lidé věnovali především pastevectví.

Valašsko – Kroje jsou prosté a nevynikají výraznými zdobnými prvky. Pro zdejší oblast je charakteristická obuv tvořena z jednoho kusu kůže spoutané řemínky. Objevují se zde pruhy a geometrické obrazce. Krajka se objevuje jen zřídka, například na punčochách.

SLEZSKO

Opavsko – Ženy nosí široké sukně dlouhé k zemi zdobené drobnými kvítky. Výšivka je doplněna zlatými flitry a skleněnými korálky.

Těšínsko – Dlouhé sukně zůstávají sešité s živůtkem a nejdou po vzoru odděleného oděvu renesance. Zdobnost je zajištěna především potištěnou zástěrou, krajkou na lemech a výšivkou v rohu plachty. Pro muže jsou typické široké opasky a vysoké ponožky shrnuté nad botou.

JIŽNÍ A JIHOVÝCHODNÍ MORAVA

Hanácké Slovácko – Mnoho naškrobených skládaných sukní, nabírané kulaté rukávy, krajkový límec, který se postupně škrobil a zvedal, čímž zakrýval obličej, to vše jsou typické znaky pro zdejší ženský oděv. Muži mají vysoký klobouk zdobený hromadou umělých kvítků. Bílá plátna jsou vyšívána červeně s motivem květů.

SLOVÁCKO

Podluží – Sukně nepodléhaly módě zkracování a zachovaly si délku pod kolena. Barevnost není tak výrazná a zjemňuje se i pomocí bílé výšivky. Bíle jsou vyšívány celé zástěry, rukávy u košil nebo límce s motivy granátového jablka, vinných hroznů nebo karafiátů. Paličkovaná krajka k dekoraci byla vyráběna z kopřivové příze.

Kyjovsko – Zde převažuje červená výšivka a krajka hlavně na košilích. Postupem času se kroj rozšiřuje, zkracuje a nabývá na barevnosti. Zdobení vedle krajky a výšivky je tvořeno vázanou batikou. Výrazná je zde široká skládaná krajka u nabíraných rukávů.

Uherskobrodsko a Hradištsko – Ženské rukávy bývají nabírané do tvaru koule anebo skládané a zalamované a zdobené krajkou. Bohatá barevnost využívá kontrastů mezi sebou. Rukávy žen i mužů jsou nabírané a silně škrobené. Joža Úprka ve svých dílech zachycoval zdejší kroje a slavnosti.

Horňácko a Kopenice – Nosí se dvě uvázané zástěry lemované barevnými stuhami. Vedle zdobení stuhami nalezneme i žlutou geometrickou výšivku.

1.1.5 ZDOBNOST

Velká zdobnost je pro současný kroj velmi typická. Barevné kombinace, výrazné barvy, rostlinné motivy na výšivce, krajce i potisku, lze zde nalézt i figurální a geometrické motivy. Vyšívání barevnou nití či vlnou, prošívání korálky a flitry a zdobení speciálním krouceným drátkem. Důležitá je pokrývka hlavy, která je často dominantní pro celý oděv, zdobená umělými květy, korálky nebo flitry. Mužský kroj dříve neměl spony a většinou ani mašle, které byly otázkou společenského postavení, a nemohli si je dovolit všichni. Později se stuhy začínají hojně využívat a jsou buď ručně malované anebo vyšívány. Dalším jednoduchým zdobením se stává třepení konců u kalhot či šátků. [3]

Kroj, především ženský, začíná být hodně řasen a škroben, řasené bývají i rukávce lemované barevnou výšivkou či stuhou. Jednou ze zásadních změn bývá zvednutí krejzlu. V některých oblastech jsou obrovské řasené a škrobené límce. Například u hanáckých krojů jsou tvořeny z několikametrových, hustě nařasených pruhů krajky či plátna. Jedná se o pozůstatek z dob 16. a 17. století. [1][3] [12]

Krajka je využívána především v ženském kroji, který se bez ní v podstatě neobejde. Je využita na ženských příkrývkách hlavy-šátkách, čepcích, šátcích, dále na obojcích,

rukávcích, zástěrách i zavinovacích plachtách. Na mužském kroji se objevuje jen zřídka a to jen na košilích. [1][3]

Šperky často neměly jen funkci zdobící ale i praktickou. Držely a zpevňovaly účes, spínaly části oděvu dohromady. Knoflíky na mužském oděvu mají naopak mnohdy jen zdobící funkci.[15]

1.1.6 OKRUŽÍ

Stalo se především symbolem Španělské módy, které podtrhovalo jistou ztrnulost a důstojné vystupování. Límec se skládá a natuho škrobí. Rozměrná okruží bylo nutno podpírat kovovou konstrukcí, aby držela daný tvar (viz. obr. 2). Pro svoji nepohodlnost získaly pojmenování „mlýnský kámen“. Postupem času bylo plátno doplněno krajkou, která během vývoje mnohdy látkový pruh nahradila celý. Složitě skládaný límec je nahrazován změkčeným přeloženým a vzadu zdviženým límcem, který bývá vyroben z krajky. [2] [6]

Oděvy královny Alžběty byly ojedinělé, chtěla mít ke každé příležitosti originální kousek. Každý z oděvů ale nesl podobné prvky, jedním z nich byl i límec. Ten je dvojitý, vnitřní je vrapovaný a zdoben krajkou, vnější část je z transparentní látky. Stojatý límec je rozložený do dvou křídlových útvarů (viz. obr. 3).[2]

V Čechách se okruží uchytilo stejně rychle jako po celé Evropě a to nejen v nejvyšších vrstvách. Podle různých pramenů vyplývá, že za tak velké rozšíření jsou zodpovědné ženy toužící po výrazných dekorativních prvcích.[2]

1.1.7 KRAJKA

Krajka byla v minulých dobách vyhrazena především pro slavnostní chvíle. Stala se hlavní součástí dvorského a měšťanského oděvu i lidového kroje. Krajka zdobila všechny části oděvu, v baroku se užívala i na pánských punčochách a střevících.[14]

Nejstarší krajky jsou datovány k období renesance. Během Třicetileté války byl rozvoj krajkářství, které se projevovalo především v rozměrných límcích položených na ramenou. V 18.století se krajka skládá pod krkem a zakrývá zapínání u košile, což lze považovat jako předchůdce dnešní kravaty. Ve 20.století se paličkovaná ruční krajka stala samostatným oborem umělecké tvorby, která dnes přežívá především jako součást lidového kroje. [5][14]

Renesance: Stahování a řasení košil u krku dalo základ vzniku límců, které jsou později doplňovány anebo celé zhotovovány z krajky. V tomto období se objevuje šitá krajka, nejocetovanější kousky pochází z Benátek. V návaznosti vzniká paličkovaná krajka, jakožto rychlejší a dostupnější varianta šité, po které byla veliká poptávka. Paličkovaná krajka přinesla možnost větší výroby a variability motivů. Nelze jednoznačně určit, odkud pochází, zda je to Itálie, Španělsko nebo Nizozemsko. U nás se tato technika výroby objevila již v 16. století v Krušných horách a na Šumavě. [7]

Krajka se vyskytovala na mnohých částech oděvu. Dominantním prvkem se stalo okruží, které bývalo zhotoveno z pásu plátna lemovaného krajkou anebo z širokého pruhu krajky naskládaného k sobě. Tento zdobný materiál byl využíván i na kapesníčcích a k lemování rukávů nebo jako ozdoba hlavy pro vyčesané vlasy, které se staly nutností u vysokých límců. [7]

Baroko a Rokoko: Benátky se staly hlavním centrem, odkud se vyvážely drahé kvalitní látky a krajky, které byly vyváženy především do různých královských dvorů. Stále více se rozšiřovala paličkovaná krajka, která věrně napodobovala šitou krajku i v jejích geometrických tvarech. Největší výroba však pocházela z Janova a Milána. V průběhu 17. století se Itálie více specializovala na šitou krajku, v Nizozemí to byla paličkovaná. Ze Španělska se do světa dostávala kvalitní černá krajka. Oděv, a to především košile, jsou zdobeny krajkovým ležatým nebo vzadu postaveným límcem. V Anglii můžeme nalézt nejen bílé, ale i černé okruží. Krajky zdobí nejen svrchní části oděvu, ale jsou připevňovány i na spodničky. Vznikají i vázanky, tvořené z naskládané krajky vpředu pod krkem upevněné stuhou. [7]

19. století: Levnější variantou krajky se stává vyšívání tyl. Roku 1813 došlo ke spojení vzorovacího systému Francouze Jacquarda a anglických strojů, díky čemuž vznikají první strojové krajky imitující paličkované. Díky tomuto vynálezu krajka zaplavila trh a s velikou rychlostí se šířila světem. V nabídce byla nejen metráž, ale i hotové produkty jako vějíře, čepice, rukavice nebo závoje. Vedle oblíbených květinových motivů se objevuje i figurální a vzniká plastičnost, kdy některé části výrazně vystupují na povrch. Užívají se různé materiály, paličkovaná krajka je zhotovována z vlny, žíní i kovových nití. Na konci 19. století krajka ovládá dámský šat. Do sukní jsou vkládány celé klíny z krajek anebo večerní šaty jsou zhotoveny pouze z tohoto materiálu, který je často ručně zhotoven krajkářkami. [7]

Krajčářství nachází podporu především u šlechticů po celé Evropě. Patronkou krajčářské školy u nás a ve Vídni se stala Marie Terezie. [7]

20. století: Strojová výroba převálcovala tradiční ruční výrobu. Byla však snaha ji udržet díky vynálezům vzoru a barevných kombinací, které stroje nedokázaly, což měla na nějaký čas ohlas především ve Francii. Další snaha byla projevena zakládáním spolků zajímajících se o lidovou kulturu a její zachování. [7]

V této době se moderní stávají živůtky z průhledných materiálů a vysokými límci tvořenými z krajek. Na procházky se nosil krajkový slunečník a na večer byla krajka zastoupena například na vějířích. Krajka byla stále oblíbeným prvkem, která vždy našla uplatnění, ať už to byly přední díly punčoch, nebo zdobení spodního prádla.[7]

V polovině 20. století jsou přírodní vlákna nahrazována syntetickými a pružnosti se dosahovalo například pomocí lycry. Díky těmto materiálům bylo vyráběno prádlo z pružné krajky s květinovým vzorem. V 60. letech byly i doplňky tvořeny z těchto materiálů a největším hitem se staly krajkové kabelky a klobouky. V 70. letech přišlo období, kdy se staré kousky přešívaly a kompletovaly do nových oděvů a doplňků. [7]

1.1.7.1 KRAJKA JAKO MÓDNÍ DOPLNĚK

Krajka je prvek, který lze využít nejen na oděv ale i v domácnosti. Dříve byly domácnosti zdobené krajkovými dečkami rozmístěnými po celém prostoru, přehozy přes postel byly dalším prvkem, kde byly krajky hojně užívány. Dnes je nacházíme především jako záclony a zdobení polštářů. Během posledních let se na trhu objevují samolepicí krajky, kterými lze snadno dekorovat krabice, lampy stojany a vše co člověka napadne. [17]

V oděvu krajku nalezneme v ženském outfitu, kde zdůrazňuje především eleganci. Je využívána jako dekorativní prvek hlavně pro společenský oděv, kde krajku můžeme nalézt v lemování rukávů, kolem krku nebo šat překrývá celý. Tento zdobný prvek je neodmyslitelně spjat se svatebními šaty ať už ve světlých tónech róby nebo v barevných kontrastních. Během posledních let se dekorování pomocí krajky rozšířilo na rifle, obuv, kabelky či doplňky. Džíny zdobené krajkou se staly velmi oblíbeným zbožím, ať už se jedná o dlouhé či krátké kalhoty dekorované pouze u kapesa nebo na boku po celé délce nohavice. Další kus v módě, který byl zasažen zdobením, je jednoznačně obuv. Minulému roku dominovaly krajkované baleríny a kozačky, ve kterých se mnohdy

objevovala imitace krajky tvořena prosekávaným vzorem v materiálu, z kterých byly boty vyráběny. Snad každá žena se snaží sladit obuv s kabelkou či psaníčkem a díky tomu se i zde objevuje tento typ zdobení. [17][18]

1.1.7.2 VAMBERECKÁ KRAJKA

Její historie se datuje až do 17. století. První zmínka pochází již z roku 1642, avšak je známo, že počátky sahají mnohem dál. Díky belgické šlechtice Magdaléně Grambové jsou získány nové vzory a technologie při výrobě paličkované krajky a prosadila ji také ve světě. Během 19. století dochází k velkému průlomům v obchodu a výrobě, snad v každém vamberském obydlí dochází ke vzniku paličkované krajky. 11. května 1946 byl založen spolek Vamberecké krajky, jehož hlavním cílem bylo spojit lidovou tradici s moderní tvorbou. Mají veliký úspěch a získali mnoho ocenění, r. 1958 na EXPO Brusel zlatou a stříbrnou medaili, v 1967 vítězství v Montrealu a mnoho dalších. Snaha o zdokonalování, rozšiřování sortimentu a vzniku nových motivů vyhovujících dnešní době. [19]

Roku 2003 byla firma v konkurzu. Paní Marie Stoklasová s kolegou se rozhodli, že nenechají dlouholetou tradici zaniknout a ujali se vedení firmy. Krajkové doplňky a šperky se šíří do světa a mezi významné nositelky patří například Barbara Bushová, Angela Merkelová či jordánská princezna. Do Číny se výrobky dostávají ve formě dárku pro tehdejší manželku premiéra. Stoklasová se nebrání novým technologiím díky čemuž vznikla šála s krajkou a českými granáty. Roku 2010 se krajka objevila v podobě šatů miss world Taťány Kuchařové. Vamberecká krajka se dostala i do Guinnessovy knihy rekordů, kdy přes tři sta žen nejen z Česka, ale i ze Slovenska nebo Španělska paličkovaly ubrusy, které se následně spojily a vznikla během sedmi měsíců Vamberecká duha o rozměrech 5x2 metry o váze 3,5 kilogramu. Ve Vambereckém muzeu bylo vystaveno i dílo nesoucí název Fontána. Jedná se o prostorovou kompozici dosahující výšky šesti metrů a průměru čtyř metrů. I jedny z nejdražších šatů minulého století vznikly právě ve Vamberku. Paličkovaná stříbrná krajka osázena 320 českými granáty. Cena v té době byla vyčíslena na 20 000 Kčs a roku 1967 zaujala v Montrealu na výstavě, jejichž návrh vytvořila Eva Fialová. [20]

1.1.7.3 SEDLICKÁ KRAJKA

Největšího rozvoje dosáhla na přelomu 19. a 20. století. Avšak výroba ve zdejší oblasti sahá až do 15. století, bohužel bez detailních informací. V 18. století byla majitelkou

panství hraběnka Marie Ludmila Černínová, která měla krajku v oblibě a díky ní se zde rozvíjela. Na konci 19. století se staly velmi žádané čepce vytvářené devíti ženami ze zlatých nití obtočených kovovým vláknem a bavlněnou krajkou. Ze Sedlic byla krajka využívána především na lidovém kroji. Motivy se neměnily a tak se stávalo, že mnohé zručné krajkářky tvořily z paměti bez jakékoliv předlohy. Roku 1899 paní Vasila Stránská zde zřídila školu o kterou byl veliký zájem. První rok se přihlásilo nad šest set zájemkyň, ale škola byla schopna pojmout maximálně osmdesát žákyň. Škola se potýkala s mnohými problémy, než byla v roce 1931 postavena budova, škola se stěhovala z radnice do střední školy a pak všude, kde byl v tu chvíli volný prostor. Po osvobození r. 1945 o krajku opět stoupl zájem. 1954 přišla zakázka na výrobu čtyř obrovských krajk pro výzdobu salonku v Národním divadle, tato díla dosahovala rozměrů 4,5x2 metry z lněného materiálu vznikaly pod vedením prof. Emilie Paličkové. Vzdělávání zde probíhalo formou kurzů. Škola zaniká v roce 2000 kvůli nezájmu o tento obor. Vznikla společnost Sedlická krajka, která roku 2003 otevírá obchod, kde prezentuje svoji tvorbu a pořádá kurzy pro děti a dospělé. [21]

1.1.7.4 KRAJKÁŘKY

Emilie Paličková

Původem pochází z Česka, ale své mládí trávila v Bulharsku, kde na začátku 20. století v Sofii studovala uměleckoprůmyslovou školu. Od roku 1915 se věnuje studiu v Praze, kde se zabývá navrhováním a výrobou tkaných koberců a pokrývkám. Roku 1919 přijímá bez jakýchkoliv zkušeností práci v krajkářském oboru. Velmi rychle se zapracovala a věnovala se navrhování krajk pro různé techniky, které se velmi rychle ujaly a vyučuje se podle nich dodnes. V 1946 nastupuje jako profesorka na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze. Vychovala mnoho zdatných krajkářek, které pokračují v tradici a rozvoji české krajky. Navrhovala především krajky pro prostírání, ubrusy i metráž. Dílo Sluníčko o rozměru 2m² bylo oceněno roku 1925 zlatou medailí na Světové výstavě v Praze. [22]

Eva Fialová ak. mal.

V polovině 20. století studovala v atelieru E. Paličkové v Praze. Od roku 1956 spolupracovala s Vambereckou krajkou, kde její návrhy byly realizovány. V 1967 v Montrealu získala zlatou medaili za tvorbu paličkovaného oděvu. Šaty, klobouky a boty jsou tvořeny krajkou, která není stříhaná a sešívána, ale již ve výrobním procesu

vzniká konečný tvar, což mnohé zaujalo. Šaty vzniklé touto technikou posázené českými granáty zaujaly i J. Kennedyovou. Paní Fialová se ve své tvorbě věnovala výrobou límců, šál a šperků. [23]

Emilie Frýdecká

Vystudovala VŠUP v Praze v Ateliéru E. Paličkové a Antonína Kybala. V 90. letech minulého století působila jako pedagožka na již zmiňované škole. Od 2001 působí paní Frýdecká na Technické univerzitě v Liberci na katedře designu. Paličkovanou krajkou vytváří nejen plošná, ale i prostorová díla. Vytvořila mnoho krajek pro interiéry a oděv. Její kompozice jsou oproštěny od dekorativnosti a vlákna tvoří geometrické uspořádání. Za svá díla získala mnoho ocenění, například roku 2002 ve Vamberku zlatou paličku anebo v Bruselu v 1991 křišťálovou paličku. Nebojí se nových věcí a zastává názor, že člověk musí jít s dobou a inovovat. Její krajky se v roce 2014 staly hlavním motivem pro vznik digitální technologie ve fotografii a montáži. [24]

2. NÁVRHY NA VYBRANÉ TÉMA

Hlavní myšlenka pro moji práci byla znázornění nepohodlí a omezení v pohybu pro lidový kroj. Z kroje jsem si vybrala jeden z typických prvků, kterým je krajka, díky čemuž jsem volila límce, pro které je tento prvek v lidovém oděvu nejužívanější. Mým úmyslem bylo vytvořit límce z materiálu, který není pro oděv typický. První návrhy jsou zaměřené na zakrytí obličeje, které bylo u kroje zapříčiněno zvedáním krejzlu. Další návrhy jsou inspirované límcí typické pro Hanácko, které jsou skládané a tvoří široký a plný límec (viz obr. 7).

2.1 INSPIRACE

Nejedná se o inspiraci v pravém slova smyslu, ale díky těmto umělcům jsem se ve své tvorbě posunula dál hlavně ve volbě materiálu. Tito autoři převážně tvoří z kovu, anebo krajku kopírují, já chtěla ve své práci využít něčeho nového dosud neužívaného uznávanými umělci, díky čemuž jsem se dostala k technologii malované laminovací folie.

Claire Prebble

Mladá umělkyně, která vytvořila vlastní techniku, kterou pro svá díla užívá. Již jako malá byla obklopena umělci, když její matka vedla uměleckou školu. Věnuje navrhování a tvorbě kostýmů, oděvů a šperků. Vytvářela kostýmy pro celosvětově známý film Avatar na kterém spolupracovala tři roky. Dále její díla jsou k vidění ve filmech Spiderman 2, Hobbit, Transformers či oděv pro prince Kaspiana v Letopisech Narnie. Je vyhledávaná pro focení například s Kate Moss nebo pro Vogue. Její díla zasahují přes celé tělo a jsou vyráběna z mincovního stříbra. Komponenty užívané k výrobě jsou krysaly Swarovski a skleněné korálky. Claire je samouk a své technologie se snaží stále zdokonalovat a vymýšlí nové věci. V roce 2004 se stala nejmladší nositelkou ocenění WorldeofWeareble Art Supreme Awards s kostýmem Eos (viz obr. 4), v té době jí bylo pouhých 18 let. Svůj čas dělí mezi vlastní tvorbu a filmovou s Weta Workshop. Její dny bývají mnohdy náročné, když musí vytvořit například brnění do filmu a na zakázku třpytivé šaty. Někdy jí práce trvá jen několik dní, občas i několik let. Jejím snem vždy bylo, kromě spolupráce u filmu, vytvářet kostýmy pro popové hvězdy jako jsou Lady Gaga nebo Katy Perry, což se jí zatím nepoštěstilo. Pro svá díla čerpá inspiraci z okolí i z lidí a ze vzpomínek na dětství a pohádkovou krajinu. [25]

CallLane

Studovala výtvarné umění a později svářečství. Miluje spojování kontrastů – jemnosti vzorku na pevném a těžkém materiálu, žena tvořící technologii typickou pro muže. Pro svoji tvorbu využívá starých, mnohdy nabouraných aut, cisteren, plechovek, kotlů, vozíků či lopat (viz obr. 5). Snaží se přetvořit věci, které ji odpuzují v něco jemného nebo reagujícího svými motivy na současnou situaci. Z něčeho, co je typické pro mužský průmysl, vytváří objekty blízké ženám. Nevyužívá tradiční metodu svařování, jak je mnohdy uváděno, protože kusy kovu nespojuje k sobě, ale předem zvolený motiv vypaluje a vyřezává, díky čemuž dosahuje motivu krajky. Svým uměním reagovala například na spory o ropě, kdy využívala odložených ropných bubnů a plechovek. Jedním z novějších projektů byla na žádost práce na staré sovětské ponorce, která byla zanechána v Montenegro. Její výstavy putují po celém světě, například v New Yorku nebo Montrealu.[26]

NeSpoon

Polská umělkyně, která se věnuje streetartu. Nejedná se o tradiční výjevy, které lze spatřit na každé zdi v podobě barevných nápisů, zvířat či postav. Věnuje se rozměrným krajkám, které přes šablonu sprejuje na zdi, pod mosty nebo do starých budov (viz obr. 6), často se jedná i o překrývání různých motivů a barev. Další částí její tvorby je vyplňování mezer na chodnících cementem, do kterého je obtisknuta krajka, nebo samotné krajky umísťuje do prostoru a vše se jeví jako obrovská pavučina. Cílem její tvorby je upozornit lidi na objekty, kterých si běžně nevšímají a snaží se tím vzbudit v člověku pozitivní náladu. Krajky pro její tvorbu jsou tvořeny folklórovými umělci, krajku ve svých dílech využívá proto, že se objevuje ve všech kulturách a imponuje jí její symetričnost. [27]

3. ZKOUŠKY MATERIÁLŮ A POUŽITÉ TECHNOLOGIE

Z počátku jsem se zaměřila na kov a plexisklo, což jsou materiály málo poddajné a tím vhodné pro moji tvorbu, u kterých jsem chtěla využít technologii vyřezávání (viz obr. 8). Postupem času při rozvoji myšlenky jsem se od původního tématu velmi vzdalovala a také při průzkumu tvorby jiných umělců jsem zjistila, že tyto materiály ve spojení s krajkou jsou již užívány. Proto jsem se snažila pro využití materiálu, který je typický pro dnešní dobu, ale v doplňcích jsem se s nimi nesešla. Tímto materiálem se staly plastové folie a technologie laminování. Zprvu jsem se snažila krajku zalaminovat a tím ji ochránit před vnějšími vlivy, to se však neshledalo s kladným výsledkem z důvodu nedokonalého přilnutí folie a celkově nepěkného vzhledu (viz obr. 9). Z toho důvodu jsem volila technologii, která není u laminace typická a tím je zakreslení motivu na vnitřní část folie, zalaminování a následné tvarování. Zvolené motivy jsou pro krajku v lidovém kroji typické. Barva byla zvolena bílá, která je pro krajku typická, dále zde nalézt modrou a červenou, která je typická pro krajku v Čechách a černá s fialovou jsou barvy, které byly v krajce a kroji použité jen vzácně. Není možné laminovat všechny typy fixů, mnohé nevydrží vysokou teplotu a jejich kresba se rozpustí nebo úplně ztratí (viz obr. 10), proto jsem volila permanentní fixy na bázi lihu.

Hned při první pokusné laminaci, kdy jsem se s přístrojem seznamovala, se naskytl problém, když se mi folie namotala na ohřevné válce a díky tomu, jsem se podívala na přístroj zevnitř, když jsem folii vymotávala ven. Tento problém byl zapříčiněn tím, že stroj mohl být přehřátý a samotná, nevyztužená folie dokumentem se stočila a neprošla výstupním otvorem. Toto mi pro příště přineslo poučení, že první zkušební laminaci provádím i s vloženým papírem do foliové kapsy.

3.1 LAMINOVÁNÍ

Hlavním účelem těchto přístrojů je zaručit ochranu dokumentů či fotografií před poškozením způsobeným zmačkáním, opotřebením či znečištěním. Laminátory zataví dokumenty do folie, která dodává lesk, ochranu a pevnost. Nejběžnější využití nachází v kancelářích, školství, ale i pro nabídky sortimetův podnicích, na jmenovkách či vizitkách. Běžné přístroje jsou schopné pojmout folie až do tloušťky 250mic. Samotný proces laminování probíhá tak, že dokument vložíme do folie, která je vždy větší na každé straně minimálně o 5mm kvůli pevnému spojení. Folie je do laminátoru vsunuta kratší stranou, která je spojena aby nedocházelo k rozložení folie a namotání na ohřevné

válce. Při výběru folie je potřeba si uvědomit jakou pevnost od výsledného produktu požadujeme a podle toho volit její tloušťku. Je nezbytné dbát na čistotu přístroje, případné zanesení prachem a jinými nečistotami může způsobit vady na konečném produktu. Je důležité před samotným laminováním zkontrolovat, zda se v kapse folie nenachází smítka či vlasy, které by způsobily bubliny na hladkém dokumentu a tím zničily celistvost vzniklého produktu. [28] [29]

3.1.1 LAMINÁTORY

Tyto přístroje lze dělit na kapsové a rolové. Rolové jsou užívány v profesionálních zařízeních, kde je potřeba neustálé a rychlé laminace. Zde jsou navinuté dvě role a vkládá se pouze dokument. Kapsové jsou běžné stolní laminátory užívané v domácnostech či firmách schopné pojmout dokumenty od velikosti A4 až A2. Některé jsou kombinované i s řezačkou a zastrhávačem rohů. Všechny pojmu dokumenty o tloušťce větší než kancelářský papír, mnohdy výrobci uvádí, až jakou tloušťku jsou schopny pojmout. V mnohých je možné laminovat i větší věci jako jsou například sušené květiny. Je důležité mít na paměti, že čím vyšší bude laminovaný materiál, tím větší vznikne vzduchová bublina okolo předmětu, protože přístroj není schopný zatavovat natěsno a vzduch vytlačit. Při výběru je důležité se rozhodnout, jak bude stroj využíván a zatěžován a podle toho se odvíjí rychlost laminace a počet válců. Pro běžné užívání a občasné laminování postačí zařízení s jedním párem válců, což snižuje rychlost kvůli potřebě dostatečného prohřátí pro laminaci. Rychlejší a kvalitnější stroje mívají dva až tři páry válců, díky čemuž je laminování hladké. [28] [29]

3.1.2 FOLIE

Tloušťka folie se udává v mikronech (mic), jedná se o tisícinu milimetru, což znamená, že $100\text{mic} = 0,1\text{mm}$. Folie je tvořena dvěma vrstvami, které shora nelepí a vnitřní strana je opatřena lepidlem, které nabývá své funkčnosti až při teplotách nad 100°C . Čím více mikronů, tím je folie silnější a výsledný dokument bude pevnější. Staré občanské průkazy jsou laminovány ve foliích 125mic a technický průkaz u aut ve folii p tloušťce 175mic. Foliové kapsy pro tepelnou laminaci jsou vyráběny z biaxiálně orientovaného polypropylenu (BOPP), tento materiál je velmi levný ve srovnání s ostatními foliemi, většinou ho nacházíme o síle 24 až 50 mic. Jeho nevýhodou je, že je celkem měkký a málo odolný v oděru. Polovinu udávané tloušťky tvoří PP a druhou polovinu vrstva lepidla ethylvinylacetatu (EVA). Dále mohou být folie tvořeny z polyesteru PET, který je více odolný proti vnějším vlivům. Jsou dostupné ve větším výběru a to od síly 24 až

250 mic. Tyto folie jsou díky své tloušťce používány pro oboustrannou laminaci. Mezi dražší se řadí nylonové folie, které mají výhodu v tom, že když by byl materiál vlhký, nedojde ke kroucení materiálu. Všechny tyto folie lze nalézt jak v matné tak v lesklé variantě. U matného BOPP se setkáváme s tím, že na něm zůstávají stopy od škrábnutí a občas se matná vrstva naruší tak, že se místa můžou jevit jako lesklá. [28] [29]

Mezi speciální folie lze zařadit ty, které jsou strukturované a tím pádem musí být tvořeny ze silnější vrstvy, minimálně 50 mic. Především se jedná o polypropylenové folie. Tyto folie mohou být nahrazeny technologiemi, které strukturu vytváří až za procesu. Jedna možnost je vytvoření po zalaminování, další je při laminování speciálními válci s reliéfem, který je vlisován do folie. Tato poslední technologie je neefektivnější, protože vzorek je ostrý a nevzniká protlačení a obtisknutí na tiskovinu jako u procesu předešlého. Další jsou metalické folie, nejedná se o tradiční laminování dokumentu, ale tyto folie slouží jako podklad, na který se může následně tisknout. Mezi lepidlem a folií je vpravená tenká vrstva hliníku či jiného kovu. [28]

3.1.2.1 SLOŽENÍ FOLIÍ

Polypropylen – PP

Jedná se o polymer, který se při vyšších teplotách stává plastickým až kapalným, po vychladnutí získává pevnost a je jedním z nejužívanějších plastů. Při velmi nízkých teplotách křehne a dochází k jeho lámání. Tento materiál je velmi odolný vůči chemikáliím a mechanickému opotřebení. Užívá se na výrobu lan, která jsou lehká a schopná plavat na vodě. Mnohdy se užívá jako elektroizolace, především v tunelech, kdy v případném vzplanutí nevytváří kouř. Má mnohem širší využití ať už v čiré nebo zabarvené formě v obalech, automobilech nebo i lékařských přístrojích. Nejčastější zpracování je pomocí vstřikováním do forem nebo vytlačováním, v případě folií mezi válce, z nichž je dále odtahován. [30]

Měkké obaly v poslední době nahrazují papír nebo staniol, protože jsou mnohem odolnější vůči protržení, nepropustí kapaliny a je levný. Nejvíce se využívá v potravinářství. Dalšími produkty jsou tvrdé obaly jako lahve, uzávěry nebo přepravky. Veliký rozvoj nastal s nástupem balených nápojů s uzávěry, nejčastěji vyráběné pomocí vytlačování, vyfouknutí a lisovstříku. V automobilech je tento materiál také zastoupen ve velkém, lze ho najít na palubní desce, v potazích, na náraznících a lištách. Je velmi odolný vůči klimatickým podmínkám. Další využití nachází v hračkách, nábytku,

cestovních a přepravních produktech nebo ve stavebnictví především ve formě potrubí. [30]

Ethylvinylacetát – EVA

Vinylacetát bývá zastoupen 10 až 40% v dané složce. Má vysokou měkkost a pružnost, odolný proti trhlinám, UV záření a vyšším teplotám. Vytváří materiál velmi podobný gumě. Jako pěna se využívá ve výplni obuvi, sedel a ochranných pomůcek při sportu. Jinak se jedná o velmi kvalitní tavná lepidla, díky němuž získávámětěsnou spáru, vysokou pevnost i k olepu hran. Hlavními složkami lepidel je polymer EVA, vosk a termoplastická pryskyřice. Každý výrobce do lepidel přidává ještě další aditiva, která zlepšují vlastnosti lepidla v přilnavosti, pružnosti nebo aktivační teplotě. [31]

Polyethylentereftalát - PET

Tento materiál se vyznačuje dobrou transparentností, teplotní odolností a především možností nekonečné recyklace. Původně se užíval v textilu a později došlo k rozšíření do obalových materiálů. Desky vytvořené z tohoto materiálu jsou velmi odolné v nárazu i při nízkých teplotách. Mají lesklý povrch, jsou snadno tvarovatelné a při hoření neuvolňují žádné toxické plyny. Vlákna se vyrábí z recyklovaných materiálů a největší zastoupení nachází v kobercích. [32]

3.1.3 LAMINACE

Laminování za tepla

Jedná se asi o nejrozšířenější a nepoužívanější technologii laminování. Využívaná teplota procesu je mezi 90 a 125°C při tlaku několika tun, kdy lepidlo začíná reagovat a tím folie přilne k sobě a tiskovině, která je v ní vložena. Nevýhodou tohoto procesu je vysoká teplota, která může znehodnotit nekvalitní tisk. Ohřevy válců lze dělit na elektrické a kapalinové. U tepelné laminace se setkáváme s problémem přetopení válce, kdy teplota může přesahovat až o 30°C od požadované teploty. V tomto případě se folie zkroutí nebo namotá na válec a nevyjde ven výstupní štěrbinou. Bez rychlého zásahu se folie může natavit na válec a stroj znehodnotit. Další problém, který však nelze ovlivnit, je nerovnoměrné rozložení teploty, které je způsobeno tím, když je folie užší než válec, tak plocha, kde se válce dotýkají, vyznačuje vyšší teplotou, která se postupně šíří, což může způsobit roztavení lemu folie. [28] [29]

•**Elektrické** - Válce jsou vyhřívány zevnitř, což způsobuje větší teplotu v jádru než a povrchu. Rizika poruch či zranění jsou nižší, protože se zde neužívají horké kapaliny, které by mohly uniknout kvůli špatnému těsnění. Teplotní čidlo je těsně u válce, díky jehož informacím je regulován přívod energie. Teplotní regulace je snažší způsobené rychlou vazbou a odezvou. [29]

•**Kapalinové** - Skládá se ze zásobníku na kapalinu, kterou je voda nebo olej. Čidlo pro teplotu je umístěno v nádobě a ne u válců. Další důležitou částí jsou pumpy, které vhání kapalinu do válců. U těchto strojů je potřeba pravidelná údržba a navíc u olejových nastává další problém s likvidací karbonizovaného oleje. Tím, že je čidlo v zásobníku, dochází ke ztrátě tepla až 15% při proudění kapaliny a tím vzniká další problém, kdy válce nejsou dostatečně vyhřátý a laminování nemusí být úspěšné. [29]

Laminování za studena

Užívá se především na laminování šanonů, obálek knih nebo časopisů. Laminování se provádí pomocí elektrických nebo ručních laminátorů. Některé laminátory uvádí, že je možné laminovat jak teplou tak studenou technologií, u studené se jedná pouze o vypnutí vyhřívání. Studená laminace je časově náročná, kvůli schnutí lepidla se čas prodlužuje na více než 24 hodin. Lze dělit na mokrou a suchou laminaci. [28] [29]

•**Suchá** - Pro tento proces jsou typické samolepící folie. Lepí se pomocí tlaku vytvořeného válcem. Dalším typem je nanesení lepidla a folii, které se nechají sušit s dokumentem. Tato technologie umožňuje i jednostrannou laminaci typickou pro katalogy. [29]

•**Mokrá** - Neužívá se v domácích podmínkách, ale jen ve velkých tiskárnách. Z vany je lepidlo přenášeno na válec, z kterého je nanášeno na folii, kde částečně schne a pomocí dalších válců je přitlačena k požadovanému papíru. Tato technologie umožňuje laminaci pouze z jedné strany. [29]

Laminování s UV lepidlem

Lepidlo je nanášeno na folii a pomocí speciálního laminátoru s UV světlem je lepidlo vytvrzeno. Přístroje určené pro tuto technologii jsou dvakrát až třikrát dražší než laminátory tepelné. [28]

3.2 PLAST V BIŽUTERII

Mnohdy je plast využíván z důvodu nižší ceny, lehčí váhy anebo nedostatku skla. Na přelomu 70. a 80. let plast v bižuterii dominoval. Jako první materiál užívaný v bižuterii na začátku 20. století byl celuloid, který se snadno barvil a dobře se opracovával. Tento materiál se snadno vznítil a to způsobilo požár v továrně, z tohoto důvodu byl zakázán. Po válce vznikl nehořlavý celuloid = trolit. [8]

Plastové výrobky se často snaží napodobovat přírodniny, kterých je značný nedostatek. Zpočátku se jednalo o imitace materiálu, ale nyní jde ve vývoji sám a je uznáván jako samotný materiál a ne jako levná náhražka. Zpočátku se tvořilo z přírodnin, jako byl kaučuk a celulóza, nyní se vyrábí hlavně z ropy a zemního plynu. Termoplasty mají tu výhodu, že je lze opakovaně zahřívat a tvarovat aniž by změnily svoji strukturu. [8]

•PERSPEX: Jedná se o akrylát užívaný především ve stavebnictví. Jedná se o průsvitnou hmotu, která je známá především pod názvem plexisklo. Je o polovinu lehčí než sklo, netříští se na střepy, je velmi odolný v ohybu a proti mechanickému opotřebení oproti jiným plastům. V 60. letech získává další uplatnění a to ve výrobě šperků a doplňků. Ke konci 20. století je rozšíření v oblasti barev a povrchových úprav, čímž získává na velké oblibě v odvětví dekorativních objektů. [8]

4. VLASTNÍ REALIZACE

4.1 POSTUP VÝROBY

Jak již bylo řečeno, zvolila jsem technologii laminování za tepla. Zvolila jsem laminátor od značky Peach, který je schopný laminovat formáty A3. Díky tomuto většímu formátu bylo možné vyrobit límce většího rozměru, které jsou tvořeny pouze jednou folií, a tedy celek není narušen žádnými spoji. V první řadě jsem prostudovala detaily použitých krajk v krojích a vybrala nejpoužívanější motivy. Tyto motivy znázorňují především květy, které se vyskytují snad na každém kroji.

Zvolené motivy jsem postupně skládala k sobě a vytvářela šablony, které dosahovaly celé šíře folie. Na čtvrtku s narýsovanými pruhy o šíři 3,5 cm, které jsem rozdělila na půl. Do takto předrýsovaných jsem vkreslovala mnou vybrané motivy, které vytvářely sloupce. Pro každý motiv jsem využila jeden pruh o šíři 3,5 cm.

Poté jsem vzala folii o síle 80 mic, která i po zalaminování je pevná, ale snadno tvárná. Tuto foliovou kapsu jsem otevřela a na jednu z vnitřních stran opatřených lepidlem jsem permanentním fixem překreslovala motivy z šablony položené pod folii.

Když jsem měla folie pokryté motivy, nechala jsem je minimálně den odležet, aby fix pořádně zaschl a při laminování se nerozpíjel. Po zaschnutí bylo nutné zbavit vnitřní strany folie nežádoucích materiálů, které se tam během sušení dostaly, jako byl prach a občas nějaký vlas. Pokud bych folie zevnitř neoprášila, vznikly by vzduchové bubliny, protože laminátor není schopný přes nečistoty rovnoměrně folii spojit. Po zahřátí laminátoru na požadovanou teplotu, mnou nastaveno pro folie o síle 80 mic, byla vpravena zkušební folie, na které jsem pozorovala, zda je laminátor opravdu připravený a schopný kvalitní laminace. Poté jsem vsouvala každou folii svařenou stranou do přístroje, kde zahřáté válce postupně posouvaly a stlačovaly folii. Proces laminování trvá přibližně minutu, vše záleží na stupni zahřátí stroje. Folie vychází výstupní štěrbinou a je nutné ji nechat volně projít, nemačkat, neohýbat nebo nenatahovat, protože by vznikala deformace na zahřáté folii. Pokud se výsledný produkt nezdál být úplně spojen, do přístroje jsem ho vložila minimálně ještě jednou, díky tomu se mnohdy folie i vyrovnala. Ne vždy šlo všechno hladce a občas se folie vzpříčila před výstupní štěrbinou a část se zdeformovala v přístroji za válci, tato folie se bohužel stala

nepoužitelnou pro další kroky, protože při opětovné laminaci se v místě skladů vytvořily bubliny. Naštěstí zkáze podlehly jen dvě folie, které jsem znovu překreslovala.

Pro každý motiv jsem již dopředu měla zvoleno, jak bude límec vypadat a i podle toho jsem volila velikost a uspořádání zvoleného motivu. Na zalaminovanou a vychladlou folii jsem si narýsovala bílým fixem tvar límce, který jsem následně vystříhla a bílé označení setřela. Zapínání je tvořeno z poslední části, která je širší a do ní jsou prořezané otvory, do kterých se pásy z druhého konce folie zasunují, díky tomuto způsobu jsem zde nemusela využívat jakákoliv zapínání, která by narušila jemnost motivu.

Většina límců je uzpůsobena tak, že lze nastavovat velikost, aby límec seděl skoro každému nositeli. Límce částečně omezují pohyb a zasahují do výhledu, jak je tomu u mnoha krojů.

4.2 POPIS JEDNOTLIVÝCH DOPLŇKŮ

Všechny zmiňované odkazy na obrázky vytvořených límců lze nalézt v kapitole 6.3 FOTODOKUMENTACE

Čtyři límce jsou vytvořené za pomoci bílého permanentního fixu, který zpodobňuje věrně napodobuje krajkou. Na první straně fotodokumentace můžeme vidět, že límec má užší formu, kdy jsou všechny pásy zasunuty do vyřezaných otvorů. Druhá verze tohoto límce je patrná na již zmiňované straně, kdy je objeden pásek vytáhnout a splývá po těle.

U dalšího typů límců byla volena červená a bílá kombinace barev, která byla pro kroje velmi typická po celém území. Zde je zvolen motiv geometrických obrazců v podobě kruhů a linií, protože vedle květinových motivů byly geometrické v lidovém oděvu hojně zastoupeny. Tyto límce lze nosit i odděleně volnými konci postavenými k obličejí nebo položenými na ramena.

Límec (viz str. 47 ve fotodokumentaci) není nijak složitý svým tvarem. Zde jsem použila skládání folie, díky čemuž se stává vzorek proměnlivým. Tento límec lze rozpojit na dvě části a utvořit s nich dva náramky, které se opět spojují zaklesnutím do sebe.

Další je límec, který je zvláštní svou skladbou barev. Zde jsem uplatnila kombinaci černé krajky, která byla u krojů vzácná, a doplnila jsem ji fialovou, což byla vzácně užívaná barva v lidovém oděvu. Skládání jsem zde volila jako úpravu, která byla na kroji často viditelná nejen na límcích, ale i na dalších částech oděvu.

Krajka u posledního límce není prostoupena po celé délce a šířce folie. Tuto variantu jsem volila z důvodu, že v některých oblastech byla menší zdobnost a krajka se objevovala jen zřídka. Modrou barvu jsem použila, protože i tato byla jednou z dominantních na lidovém oděvu.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo vytvořit doplňky k oděvu, z materiálu typického pro dnešní dobu, inspirované lidovým krojem s hlavním prvkem v omezení v pohybu. Množství konzultací, materiálových zkoušek a práce dalo vzniknout souboru devíti límců, které lze spolu kombinovat.

Pro výrobu byly použité folie z plastu, kde plast zastupuje roli moderní doby, kdy jsme obklopováni ropnými produkty ze všech stran. Zvolená metoda zakreslení na folii působí jemně a lehce jako krajka.

Ačkoliv cesta k cíli nebyla snadná z důvodu zamrznutí kvůli původně zvolenému materiálu, kdy jsem se nemohla dlouho pohnout z místa a od zvoleného tématu se stále vzdalovala. Poté díky náhodě levných folií v obchodě s kombinací se zkouškami pokus-omyl, jsem se pohnula z místa a opět se vrátila k původní myšlence, kterou jsem dále rozvíjela a realizovala, vznikla tato práce.

Ráda jsem využila pro doplněk technologii, která je typická pro kancelářskou práci a povznesla ji do formy doplňku. V této práci jsem se snažila kombinovat moderní dobu a několikasetletou tradici lidové kultury, která je vytlačována do povzdálí především v oblasti Čech.

5. POUŽITÉ ZDROJE

- [1] LANGHAMMEROVÁ, J.: Lidové kroje z České republiky, Nakladatelství Lidové noviny, 2001, 262s., ISBN 80-7106-293-6
- [2] KYBALOVÁ, L.: Dějiny odívání. Renesance, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 256s., ISBN 978-80-7106-143-4
- [3] LANGHAMMEROVÁ, J.: České lidové kroje, 1.vydání, PRÁCE s.r.o.,1994, 152s., ISBN 80-208-0328-9
- [4] JEŘÁBKOVÁ, A.: Lidová oděvní kultura: příspěvky k ikonografii, typologii a metadologii, 1. vydání, Masarykova univerzita, 2014, 271s. ISBN 978-80-210-6928-2
- [5] VONDRUŠKOVÁ, A., PROŠKOVÁ, I.: Krajkářství, Grada, 2004, 172s., ISBN 80-247-0670-9
- [6] KYBALOVÁ, L.: Obrazová encyklopedie módy, 1.vydání, Artia, 1973, 623s.,
- [7] ČECHOVÁ, A. L., HALÍKOVÁ, A.: Krajky, výšivky, stuhy, prýmky, 1. vydání, Nakladatelství Lidové noviny, 2004, ISBN 80-7106-668-0
- [8] KOUCKÝ, J.: Bižuterie: základní učebnice zbožíznalství, 1.vydání, Svaz výrobců bižuterie, Jablonec nad Nisou, 2005, 229s.
- [9] Folklor [online] [citováno dne 4.12.2015] <<https://wikisofia.cz/index.php/Folklor>>
- [10] Folklor [online] [citováno dne 4.12.2015] <<https://cs.wikipedia.org/wiki/Folklor>>
- [11] Krajina a kraj [online] [citováno dne 27.11.2015] <<http://www.folklortradice.cz/cs/lidovy-kroj-podluzi/krajina-a-kroj>>
- [12] t. Trojanová: Kroje [online] [citováno dne 27.11.2015] <http://www.veleobec.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=6>
- [13] Historický vývoj tradičních oděvů [online] 2004 [citováno dne 27.11.2015] <[http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=111626&menu=\\$menu&lng=\\$lng](http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=111626&menu=$menu&lng=$lng)>
- [14] Ladislav Hollý: Krajky v tradičním oděvu [online] 2004 [citováno dne 8.2.2016] <[http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=120728&menu=\\$menu&lng=\\$lng](http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=120728&menu=$menu&lng=$lng)>
- [15] Šperky a doplňky [online] 2004 [citováno dne 24.1.2016] <<http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=111651>>
- [16] Kroje [online] 2010 [citováno dne 10.2.2016] <<http://www.czech.cz/cz/66600-kroje>>

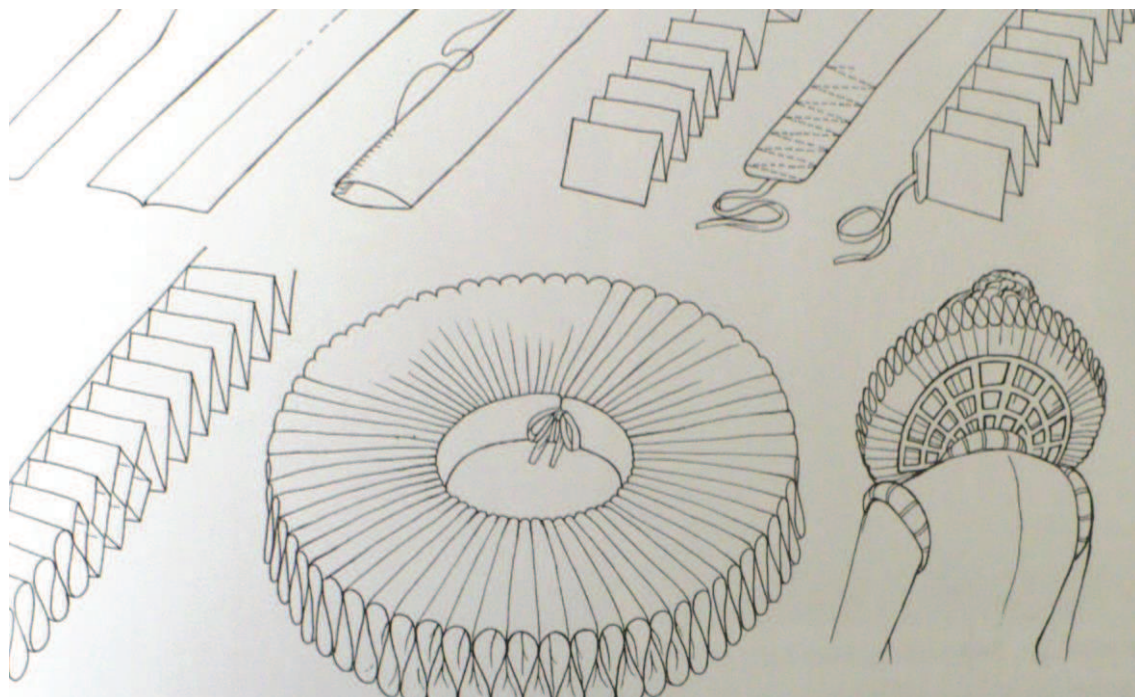
- [17] Krajka – moderní doplněk módy i bytového textilu [online] 2013 [citováno dne 3.5.2016]<moda-aktualne.cz/2013/07/krajka-moderni-doplnek-mody-i-bytoveho-textilu/>
- [18] Krajka jako modní doplněk pro letošní jaro [online] 2015 [citováno dne 3.5.2016]<fashiontips.cz/modni-doplanky/krajka-jako-modni-doplnek-pro-letosni-jaro>
- [19] Historie [online] [citováno dne 1.5.2016]<<http://www.vkrajka.cz/cz/o-spolecnosti/historie>>
- [20] Paříková Petra: Ocel vyměnila za krajky. Dnes je její firma i v Guinnessově knize rekordů [online] 2014 [citováno dne 1.5.2016]<<http://byznys.ihned.cz/podnikani/inspirace-pribehy-uspesnych/c1-60250170-ocel-vymenila-za-krajky-dnes-je-jeji-firma-i-v-guinnessove-knize-rekordu>>
- [21] Historie sedlické krajky [online][citováno dne 1.5.2016]<<http://www.krajky-sedlice.cz/sedlicka-krajka-historie/>>
- [22] Galerie českých krajkářek. Emilie Paličková [online] [citováno dne 4.5.2016]<http://www.palickovani.cz/detail.php?aa=krajkarky&pol=1_0>
- [23] Galerie českých krajkářek. Eva Fialová [online][citováno dne 4.5.2016]<http://www.palickovani.cz/detail.php?aa=krajkarky&pol=10_0>
- [24] Jaroslava Kočárková: Unikátní výstava opět spojí na TUL vědu a umění [online] 2014 [citováno dne 4.5.2016]<<http://tuni.tul.cz/rubriky/univerzita/id:69908>>
- [25] Kate: Claire Prebble [online]2014 [citováno dne 6.5.2016]<<http://www.one-to-watch.com/claire-prebble/>>
- [26] Lori Zimmer:ArtistCalLaneTransformsIndustrialObjectsintoIntricate Lace Sculptures [online]2011 [citováno dne 6.5.2016]<<http://inhabitat.com/from-oil-tanks-to-lace-artist-cal-lane/>>
- [27]PolishArtistCovers City Streets In Intricate Lace Patterns[online][citováno dne 6.5.2016]<<http://www.earthporm.com/polish-artist-covers-city-streets-intricate-lace-patterns/>>
- [28]Polygrafie. Proč laminovat tiskoviny [online][citováno dne 6.5.2016]<<http://www.grafika.cz/rubriky/polygrafie/proc-laminovat-tiskoviny--126896cz>>
- [29]Časté dotazy [online][citováno dne 6.5.2016]<<http://www.komfi.cz/faq>>
- [30]Polypropylen PP [online][citováno dne 6.5.2016]<<http://www.matnet.sav.sk/index.php?ID=201>>
- [31]Ethylene-vinyl acetate [online][citováno dne 6.5.2016]<https://en.wikipedia.org/wiki/Ethylene-vinyl_acetate>
- [32]Polyesterová vlákna [online]2016 [citováno dne 6.5.2016]<https://cs.wikipedia.org/wiki/Polyesterov%C3%A1_vl%C3%A1kna>

6. PŘÍLOHY

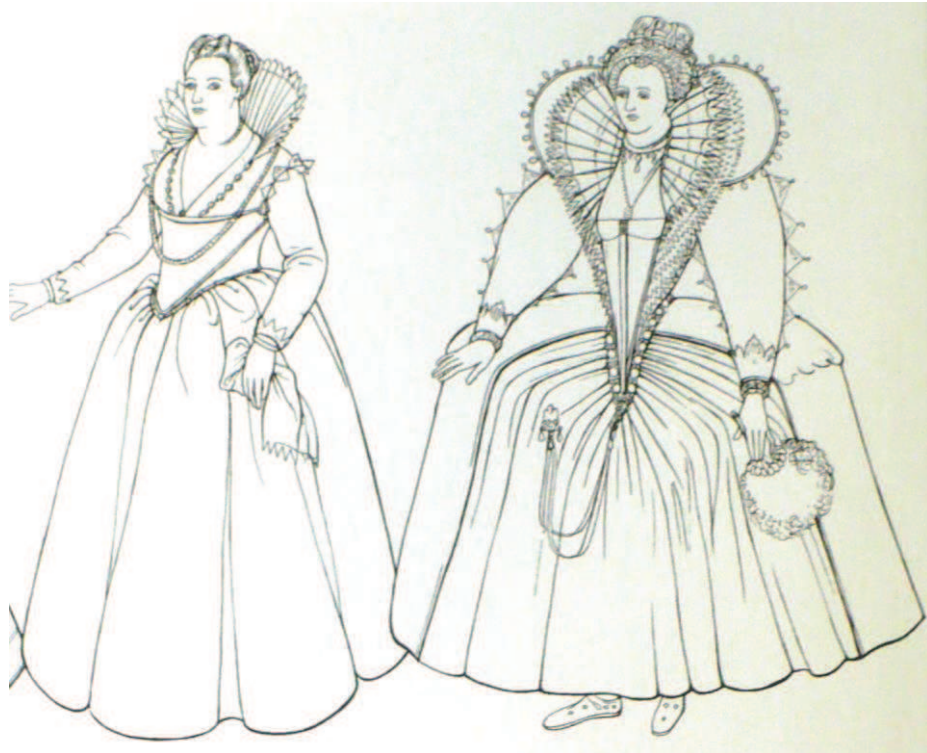
6.1 PŘÍLOHY K TEXTU

Obrázek 1 – regiony [1 str. 228]

Obrázek 2 – okruží a konstrukce [2 str. 107]

Obrázek 3 – šaty královny Alžběty [2 str. 110]

Obrázek 4 – Claire Prreble – Eos[25]

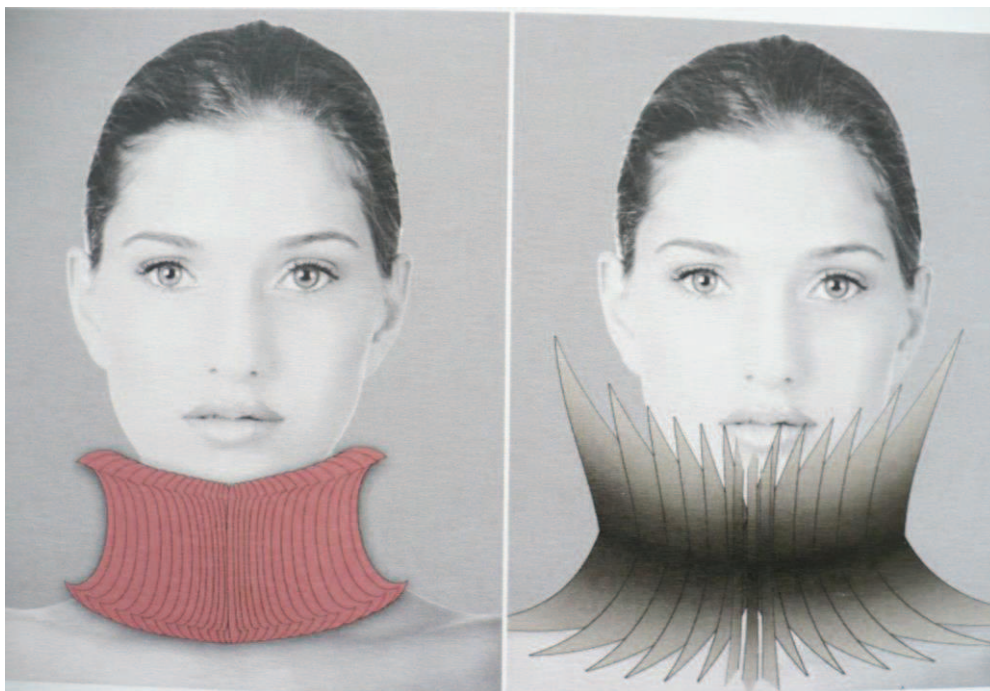

Obrázek 5 – CalLane – 5 Shovels[26]

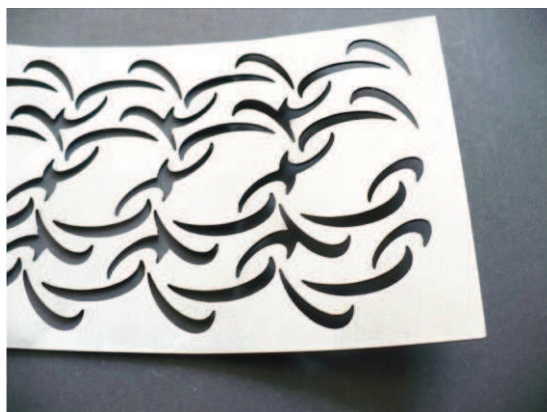

Obrázek 6 – NeSpoon[27]

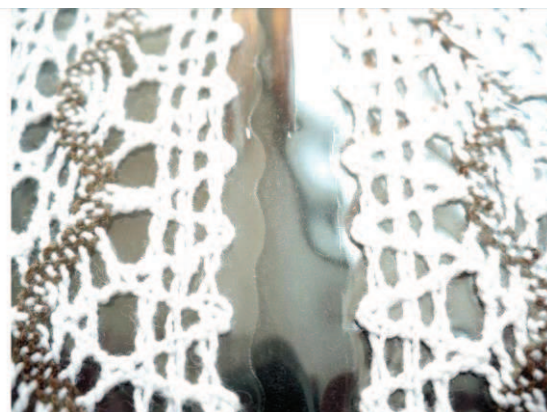
6.2 NÁVRHY A ZKOUŠKY MATERIÁLŮ

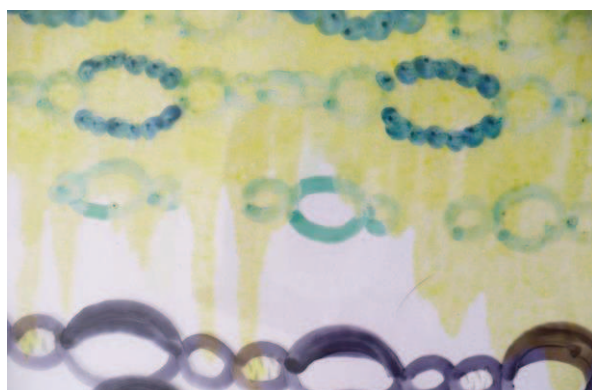
Obrázek 7 – návrhy límců inspirované Hanáckem

Obrázek 8 – výřez do kovu

Obrázek 9 – laminace krajky

Obrázek 10 – obyčejný fix rozpítý laminací

6.3 FOTODOKUMENTACE

